

Աւանդ փառասցանցաւորի

Փղշտացի սասարապներուն այս քա-
ջարի հերոսները, այսպէս յաւէա լինկած,
շատ երջանիկ էին երբայցեաց Շարլըման-
երին հետեորդներուն մէջ ծառայութիւնը-
նեցնուն համար:

Թղթ. Ֆուսետելե

ՍԱՐԳԻՍ ՍԱՐԿ. ՍԱՆՈՒԿԵԱՆ

ALIX WESTHAL

Ս. ՊԵՏՐՈՍԻ ԲԵՍԸ

“The See of Peter,” by James T. Shotwell and Louise Ropes Leomis (Columbia University Press, 10 dollars)

Թերեւս բնական էր որ նոր մէջնաբնէն լոյս զար Ս. Պետրոսի և Հռոմի Եկեղեցիներէն քրիստոնէութեան միակ և գերիշխան եկեղեցի լինելուն կնճառ հարցին վրայ հոշմանակալութեան հուրքէ դերձ և արդարաւիշտ, գիտնական ուսումնասիրութիւն մը, քան թէ եւրոպայէն, ուր ծնունդ առաւ բողոքականութիւնը և անոր հետ՝ եկեղեցական-քաղաքական երկարատեւ և սուր հակառակութիւններ Հռոմի հետ:

Վերոգրեալ հրատարակութիւնը կը ձեւ-նարկէ պատմական իրողութիւնները ընթերցողին առաջ գնել քան տեսութիւն մը պաշտպանել, որպէսզի կարող լինի ան փոքր ի շատէ ուղիղ դատում մը ընել Պետրոսի Վէմին վրայ:

Հեղինակները յատկօրէն կ'առաջադրեն իրենց նպատակը, որ է Հռոմի աթոռին վրայ գիտել զլիաւորապէս, ո՛չ այն հանգամանքները որոնք հասարակաց էին կայսրութեան սահմաններուն մէջ գտնուող միւս թեմերուն հետ, ալ իրեն առանձնա-յատուկ երեոյթները, ինչ որ ունէր ան ինքնուրոյն և բացառիկ իր առանին և արտաքին գործերուն մէջ, իր թեմական իրաւասութենէն զուրս գտնուող ուրիշ եպիսկոպոսութեանց և եկեղեցիին ուրիշ ճիւղերուն հետ յարաբերութիւնները, և հուսկ յետոյ, թէ՛ յԱրեւելս և թէ՛ յԱրեւմուտս գտնուող միւս բոլոր եկեղեցիներուն

վրայ իր գերակայութեան իրաւունքը քննութեան առնել:

Այս նպատակով կը հրատարակեն ամբողջապէս կամ համառօտած ձեով վաւերաթուղթերու և հատուածներու մեծ մասը որոնք լոյս կ'արձակեն քրիստոնէութեան առաջին 380 տարիներու Ս. Պապերուն վրայ:

Մինչև Կոստանդլուսիսի դահ ելլելը, վաւերաթուղթերուն շարքը ողջ բովանդակ կը արուի, բայց այնուհետեւ կարեւորները միայն կը յիշուին, շատ մեծ բլլալով աւանդութիւնը: Հեղինակները կը խոստովանին թէ ապառած չեն ամէն բան, բայց դարձեալ նախաշարժը, մեծարդի և պատուական ձեռնարկներ և ծանօթութիւններ կը հայթայթեն ընթերցողին:

Դրքին սկիզբը քննութեան կ'առնեն նոր Կոստանդլուսի մէջ պապական իրաւասութեան հիմը կազմող հատուածները: Ընդունելով հանդերձ այս հիման վրայ Ս. Պետրոսի եղած յանձնարարութեան նըկատմամբ անոնց վաւերականութիւնը, առանց պապականութեան համար կրնան զօրութիւն ունենալ միայն եթէ Ս. Պետրոս Հռոմի եպիսկոպոս եղած լինի և իր բացառիկ իշխանութիւնը իր յաջորդներուն փոխանցած լինի: Աս այս շատ հատուկորէ վկայութիւններ, և միայն 354ին է որ կը տեսնենք բացորոշակի և հեղինակօրէն Հռոմի եպիսկոպոս յորջորջուի Ս. Պետրոսի:

Խնդիրը ուրեմն հոս է. 392ին Ս. Հերոնիմոսի գրով նշանակած աւանդութիւնը մինչև 6-րդ աստիճան կը համապատասխանէ իրողութեանց որ այնքան յայտնի և ծանօթ եղած լինին առաջին դարերու եկեղեցիին որ չյիշուէին գրով: Դարձեալ, եթէ արդարեւ Ս. Պետրոս եղած է Հռոմի եպիսկոպոս, ապա Վէմը Ս. Պետրոս ինքն էր թէ հաւատը զոր խոստովանեցաւ: Ըսկիզբները այս վերջին հայեացքն էր որ դերակոր էր: Յայտնեալ խոստովանի, երկնքի բանալիները կը կրէ ինչպէս նա՞: Ս. Հիպպոլիտոս կ'այսպէսէ կալիստոս պապը՝ իբր Ս. Պետրոսի յաջորդը եկեղեցիին մէջ նորաձեւութիւններ մուծանելու իրաւունքը իր անձին սեպհականելուն համար, և երբ Ասեփանոս պապը համարձակեցաւ եկեղեցիին հրամանները պարտադրելու, կար-

թաղին էի եպիսկոպոսը Ս. Կիրակոսն ու ամբաստանեց անոր «ժպրհու թիւեր և անպատկառութիւնը», և օրինակ բերաւ Ս. Պօղոսի վէճը Ս. Պետրոսի հետ՝ հետեցնելով թէ Ս. Պետրոս ինքը այդպիսի իշխանութիւն չունէր թեկնածութեան:

Բայց թէպէտ այս վկայութիւնները և զեռ ուրիշ շատեր կ'ապացուցանեն թէ իբր 300 տարի միւս եկեղեցիները Հռոմի եկեղեցիին որեւէ գերիշխանութիւն ունենալը կը մերժէին, չի պակսիր վկայութիւն թէ Հռոմի եկեղեցին առանձնայատուկ պատիւ—նախակարգ (prestige) զիբք կը վայելէր, զլիսաւորապէս կայսրութեան Մայր Բաղարին եկեղեցին լինելով, և նահապետական երկու Առաքեալներուն Ս. Պետրոսի և Ս. Պօղոսի աւանդութեամբ նուիրազործուած լինելով: Յարեմուտս, Հռոմ միակ «առաքելական» թեմն էր, և հետեւաբար սկիզբէն ինքնուրոյն իշխանութիւն կը վարէր, ինչպէս Իրէնիոսէն յառաջբերումը կը ցուցնէ:

Թէ ինչպէս ասի տակաւ աճեցաւ և բարգաւաճեցաւ թէ՛ յԱրեւելս և թէ՛ յԱրեւմուտս գերազոյն իշխանութեան իրաւունքին, շատ շահեկան հարց մըն է: Վաւերաթուղթերէն յայտնի կ'երևի թէ ո՛րքան մօտ եկան Հռոմի եպիսկոպոսները իրենց այս գերիշխանութեան պահանջումը հաստատելու այնպիսի ատեն երբ Զորօրդ դարու մէջ Արիտասիան հակաճառութիւնը Արեւելքը ազմկեց խոտովեց ու ծայրագոյն շփոթութեան մասնեց, զի հակառակ Լիբերիոս պապի առժամանակեայ սխալանքին, Արեւելքի եպիսկոպոսները ճարահատ կը դիմէին Հռոմի եկեղեցիին, որ անոտի վարդապետութեան այս ու այն հոգմէն տարուերիւ չէր թոյլատրած իրեն:

Դրատխանոս, Վաղենտինոս և Թէոդոս կայսրերը նոյնպէս Հռոմի եկեղեցիին զիմեցին և 380ին հրամանագիր հանեցին, որով Դամասոս պապին պարզեցին պաշտօնը գերակայ բացայայտելի «Մերոյն Պետրոսի հոռմայեցոյ վարդապետած կրօն»ին, որուն հետեւի կը հրամայուէր կայսրութեան ամէն հպատակներուն: Այսպէս, կոստանդիանոսի «Summus episcopus»-ի պաշտօնէն հրաժարեցան իր յաջորդները՝ տալով զայն Հռոմի եպիսկոպոսին: Բայց Դամասոս պապը, ինչպէս վաւերաթուղ-

թերէն յայտնի կ'ապացուցուի, այդպիսի մեծ պատենութեան մը չափին բարձրանալու տաակ մարդ չէր, և «Իր խրոխտութեան և բռնութեան» պատճառով, այդ պատենութիւնը կորսուեցաւ:

Այս էջերուն մէջ իբրեւ է թէ շատ փոքր նշան մը տեսնուի այդ տաաջին դարերու մէջ ճշմարիտ «Բրիտաննէական ողբին» գոյութեան:

Մանչեսթր

Բաղուստօրհն

Գ. Յ.

ՆԵՌՆ ԵՒ ՔՐԻՍՏՈՆԷՈՒԹԻՒՆ

յԱՇԽԱՐՀԻՍ ՀԱՅՈՑ

Յովհաննէս Առաքեալ յառաջնութեամբ թող. թղթին, զլ. 2, 18 կը գրէ՝ «Իրդեակք, յետին ժամանակ է, եւ որպէս լրւարուք՝ եթէ նկոն դաւոց է, եւ արդէն իսկ նկոխիք բազումք եկեալ են, որով մարթիմք իմանալ՝ եթէ յետին ժամանակ է»: Եւ յետ սակաւու միոյ կը յարէ՝ «Ո՞ր իսկ է նկոն, որ ուրանայ զՀայր և զմիջին» (տ. 22): Եւ զարձեալ ի զլ. 4, 3 տա՛՛՛՛՛ սեւ աւանանայ հոգի՝ որ ոչ խոստովանի զՅիսուս Քրիստոս մարմնով եկեալ՝ չէ՛ նա յնատուծոյ, եւ այս նկոխն է, զորմէ լուարուքն եթէ զաւոց է, եւ արդէն իսկ յաշխարհի է»: Միւսանկամ եւս յերկրորդ թղթին կաթող. 7 կը գրէ այսպէս՝ «Գի բազում մուրեցուցիչք ելին յաշխարհս. որ ոք ոչ խոստովանի զՅիսուս Քրիստոս եկեալ մարմնով, նա մուրեցուցիչ է և նկոն»:

Ըստ այսմ վարդապետութեան Յովհաննէս Առաքելոյ ի յետին ժամանակի, յառաջ քան զգալուստն Յիսուսի Քրիստոսի, մղորեցուցիչ նկոն պիտի երևի:

Արդ, դիտելի է՝ թէ ի չորեքսին վերադոյն նշանակեալ տեղիս Յունարէն բնադիրն ունի՝ անիսիքիսոս փոխանակ նկոն անուան: Ուստի խնդիր այն է՝ թէ ընդէ՛ր Հայ Թարգմանիչն զանիսիքիսոսն Յունարէն նախադադափարին փոխանակ ընդ անուանդ նկոխն. ո՛չ ապաքէն զիպողազոյն էր անփոփոխ թողուլ զյունարէն անիսիքիս-